

Jelentés

■ AZ ORSZÁGGYŰLÉSI BIZTOS HIVATALÁNAK 3379/2006. SZÁMÚ ÜGYÉBEN¹

■ A VIZSGÁLAT MEGINDÍTÁSA

A médiumok híradásaiból értesültem arról, hogy egy, korábban gyermekvédelmi gondoskodásban, nevelőszülőknél nevelkedő két és féléves leánygyermek – vér szerinti családjába való hazakerülése után – anyja és nevelőapja folyamatos bántalmazása következtében életét veszítette.

Az eseménnyel kapcsolatban felmerült a gyermeki jogok sérelmének gyanúja, ezért az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról szóló 1993. évi LIX. törvény (Obtv.) 16. § (2) bekezdésében foglalt felhatalmazásom alapján hivatalból vizsgálatot indítottam.

Vizsgálatom során arra kerestem választ, hogy a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése, vagyis vér szerinti anyjához való hazagondozása során, továbbá családba való visszakerülése után a hatóságok eljárása, a gyermekjóléti szolgálat, a védőnő tevékenysége a vonatkozó jogszabályoknak és a szakmai szabályoknak megfelelt-e.

■ ELŐZMÉNYEK

A 2003. március 7-én született K. B. anyjának ötödik gyermeke volt. A három idősebb gyermeket az anyai nagyszülő nevelte, a negyedik gyermekvédelmi gondoskodásban élt. A negyedik gyermek 2005 márciusától ugyancsak az anyai nagyszülő háztartásában nevelkedik. Az anya K. B.-t a kórházban hagyta, ezért őt az anya akkori lakóhelye szerint illetékes Község körjegyzője ideiglenes hatállyal gyermekotthonba helyezte.

Az anya az átmeneti nevelésbe vételi eljárás során úgy nyilatkozott, hogy gyermekét azért hagyta a kórházban, mert nem voltak megfelelőek a lakáskörülményei. Miután élettársával lakáshelyzetüket megoldották, szeretnék gyermeküket nevelni, ezért kérte az ideiglenes hatályú elhelyezés megszüntetését.

A gyámhivatal beszerezte a gyermekvédelmi központ véleményét, a szülők lakóhelyéről környezettanulmányt, az anya kezelőorvosától szakvéleményt kért.

A környezettanulmányt készítő védőnő szerint a szülők lakása a gyermek fogadására alkalmas volt, javasolta a gyermek hazaadását. Az anyát kezelő pszichiáter szakorvos tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy az anya 1999 óta időszakonként pszichiátriai kezelés alatt állt. A szakvélemény szerint az anya állapota 2003-ban pszichiátriai szempontból kielégítő volt, depresszióra utaló tünetei nem voltak. A pszichiáter szerint az anya orvosi és szociális támogatással képes lett volna gyermekét nevelni.

A gyermekvédelmi központ munkatársa az elhelyezési értekezleten elmondta, hogy a gyermeket a szülei nem látogatták, az anya mindössze egyszer érdeklődött felőle telefonon. A gyermeknek veseproblémái vannak, állapotát stabilizálni kell, orvo-

si kezelésre szorul. A szakember javasolta K. B. egészségi állapotának javulásáig a gyermek átmeneti nevelésbe vételét. A gyermekvédelmi központ rendszeres szülői kapcsolattartás és a gyermek felépülése után javasolta, hogy térjenek vissza a gyermek vér szerinti családjába való kerülésének kérdésére. Előzőekre figyelemmel a gyámhivatal 2003. május 29-én kelt határozatával a gyermeket átmeneti nevelésbe vette.

■ A MEGÁLLAPÍTOTT TÉNYÁLLÁS

■ I. A gyámhivatal és a gyermekvédelmi központ eljárása

A gyermek vér szerinti szüleinek kapcsolata időközben megromlott, külön költöztek, gyermeküket nem látogatták. A gyermekvédelmi központ megállapította, hogy K. B. vér szerinti családjába való hazakerülésére a közeljövőben nincs esély, javasolta a gyermek nevelőszülőhöz helyezését. A gyámhivatal 2003. szeptember 22-én kelt határozatával a gyermeket nevelőszülőhöz helyezte. Az anya kérelmére a gyámhivatal a kapcsolattartást akként szabályozta, hogy havonta egy alkalommal találkozhatott gyermekével a gyermekvédelmi központban.

A 2004 februárjában készült nevelőszülői és gyámi tanácsadói tájékoztató szerint a gyermek a nevelőcsaládban szépen fejlődött, mosolygós, kiegyensúlyozott volt, az éjszakát végigaludta. A kislányt 2003 szeptembere és 2004 februárja között az anya három, az apa egy alkalommal látogatta meg.

2004 februárjában az anyai nagyszülő a gyámhivataltól kérte, hogy az anyai kapcsolattartás idején ő is meglátogathassa unokáját. A kérelemnek a gyámhivatal helyt adott.

A gyermek átmeneti nevelésbe vételének fél éves felülvizsgálata 2004 májusában volt. Az anya ekkor már házasságot kötött új élettársával. A házaspár közös gyermeke 2004. május 20-án született. Az anya úgy nyilatkozott, hogy körülményei rendezése után szeretné nevelőszülőnél nevelkedő gyermekét is magához venni, addig hozzájárul a kislány átmeneti nevelésbe vételének fenntartásához. A gyámhivatal 2004. május 17-én kelt határozatával a gyermek átmeneti nevelésbe vétele fenntartásáról rendelkezett.

A gyermek átmeneti nevelésbe vételének következő fél éves felülvizsgálata előtt – 2004 augusztusában – a gyámi tanácsadó tájékoztatta a gyámhivatalt, hogy a gyermek szépen fejlődik, nevelőszüleihez kötődik. K. B.-t az anya legkisebb gyermeke születés után alkalomszerűen, az anyai nagyszülő havi rendszerességgel látogatta. Az apa a kapcsolattartás jogával nem élt.

A nevelőszülő tájékoztatása szerint a nevelőcsalád kapcsolata az anyával és az anyai nagyszülővel jó volt, a kislány az anya férjével megbarátkozott.

A gyermekjóléti szolgálat családgyógyógyója tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy az anya szeretné minél hamarabb nevelni nevelőszülőnél nevelkedő gyermekét, amiben férje is tá-

¹ A Jelentés rövidített, szerkesztett változatát közöljük.

mogatja. A családgondozó véleménye szerint a család anyagi helyzete és lakóhelye K. B. nevelésére alkalmas. A családgondozó véleményét megerősítette az anya lakóhelyén készült környezetanulmány. Az anya 2004. augusztus 30-án kérte K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését.

A gyámhivatal 2004. szeptember 7-én kelt, határozatával – tekintettel arra, hogy az anya és K. B. között a ritka találkozások miatt kötődés nem alakulhatott ki, továbbá, mert az anyát az újszülött gyermek gondozása fokozottan igénybe vette – K. B. átmeneti nevelésbe vételét fenntartotta. A határozat indoklásában a gyámhivatal az anya figyelmét felhívta a gyermekével való rendszeres kapcsolattartás jelentőségére.

Az anya 2005 januárjában ismét kérte K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését. A kérelem iktatását követően a gyámhivatal beszerezte a gyermek vér szerinti apjának nyilatkozatát, a nevelőszülő, a gyermekvédelmi központ, az anyát korábban és a kérelem idején gondozó gyermekjóléti szolgálat véleményét.

Az apa ellenezte, hogy a gyermek az anya gondozásába kerüljön, nyilatkozott arról, hogy a jövőben ő kívánja nevelni gyermekét. (Az apa 2003 decembere óta semmilyen formában nem tartott kapcsolatot a gyermekkel.)

Az anya korábbi lakhelye szerint illetékes családgondozó a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését – az anya korábbi életvitele miatt – nem javasolta.

A nevelőszülő egyetértett a gyermek hazakerülésével, egyúttal tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy a havi egy alkalommal való, egy órás találkozás során az anya és a gyermek között nem alakult, nem alakulhatott ki érzelmi kötődés, a gyermek nevelőszüleihez kötődik. A nevelőszülő az anya-gyermek kapcsolat kialakulása érdekében többszöri találkozást, a hazagondozás során fokozatosságot (egy-egy nap, hétvége az anya lakásán) javasolt.

A gyermekvédelmi központ nevelőszülői tanácsadójának véleménye szerint *„Ha az édesanya körülményei megfelelőek, akkor a gyermek érdeke azt szolgálja, hogy édesanyja gondozásába nevelkedhessen,„*

A gyermekjóléti szolgálat családgondozója tájékoztatta a gyámhivatalt arról, hogy a család anyagi és lakáskörülményei megfelelőek, az anya a családgondozóval és a védőnővel együttműködik, tanácsait megfogadja, javasolta K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését.

Az anya lakóhelyén készült környezetanulmány alapján a jegyző is javasolta a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését.

A gyámhivatal, 2005. február 21-én kelt határozatával K. B. átmeneti nevelésbe vételét megszüntette, egy évre elrendelte a gyermek utógondozását. A hatóság utógondozónak a Családegítő és Gyermekjóléti Szolgálat családgondozóját rendelte ki. A határozatban az anyát felszólították, arra, hogy a gyermek bejelentéséről gondoskodjon, annak teljesítését azonban nem ellenőrizte.

■ II. A családgondozó és a védőnő tevékenysége

A Családegítő és Gyermekjóléti Szolgálat vezetőjének tájé-

koztatása szerint szolgálatuk 1999. január 1-jétől az anya lakóhelyén szolgáló községgel kötött társulási megállapodás alapján látja el a gyermekjóléti szolgáltatást, egy családgondozóval, az önkormányzat igényeinek és anyagi lehetőségeinek megfelelő, heti 20 órás időtartamban.

Az anyával a gyermekjóléti szolgálat a gyámhivatal jelzésére vette fel a kapcsolatot 2004 márciusában. K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése érdekében a gyámhivatal a család alapellátásban való gondozását kérte. Ezt követően a családgondozó rendszeresen feljegyezte a családgondozással kapcsolatos tapasztalatait, azokról a gyámhivatalnak tájékoztatást adott.

A 2004. június 4-én kelt helyzetértékelés szerint az anya megfelelően gondozza 2004. május 20-án született gyermekét, a védőnővel, a gyermekorvossal, a családgondozóval együttműködik. A helyzetértékelés rögzítette azt is, hogy az anya szeretné K. B.-t is saját háztartásában gondozni. Az anya úgy nyilatkozott, hogy egyelőre újszülött gyermeke gondozása mellett nem tudja másik gyermekét is nevelni. A családgondozó az átmeneti nevelés fenntartását és, lehetőség szerint – az anya kérésére – az időszakos kapcsolattartás szabályozását javasolta.

A családgondozó havonta találkozott az anyával. Feljegyzései szerint a család körülményei, életvitele rendezett volt, a házaspár a közös gyermeket nagy szeretettel nevelte.

A 2005 februárjában készült helyzetértékelésben a családgondozó rögzítette, hogy az érzelmi kötődés kialakításához kevésnek tartja az anya havi egy találkozását a gyermekkel.

K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése és az anya gondozásába való kerülése után – 2005 áprilisában – a családgondozó a gyermek utógondozását megkezdte. Az akkor készült feljegyzés szerint az anya elmondta, hogy a gyermek nem alussza végig az éjszakákat, fel-felsír, fél a fürdéstől.

A családgondozó a védőnővel is megbeszélte, hogy mindketten tartják a kapcsolatot a családdal, probléma észlelése esetén kölcsönösen értesítik egymást.

A májusi családlátogatás után készült családgondozói feljegyzés szerint K. B. hűgára féltékeny volt, többször megharapta, megcsípte a kisebb gyermeket. A májusi „védőnői gondozások” feljegyzése szerint a gyermek az anyával nem beszélgetett, nem nyílt meg.

Júniusban az anya kereste fel a családgondozót. Elmondta, hogy a gyermek sokat fejlődött, már tömondatokban beszél. Még nem szobatiszta, hűgával változatlanul nem tud játszani. A védőnő júniusi feljegyzése szerint viszont az anya panaszkodott, hogy a gyermek nem akar megszólalni, dacos, agresszív.

Június 22-én a családgondozó meglátogatta a családot, de senkit nem talált otthon.

Az augusztus 5-én tett családlátogatás után a családgondozó semmilyen problémát nem jegyzett fel.

A védőnő az anyának a következő tanácsokat adta: türelemmel, szeretettel bánjon a gyermekével, tanítsa szobatisztaságra, ne hasonlítsa a kisebb gyermekhez.

Augusztus 15-én a védőnő „védőnői gondozások” lapon rögzítette a szomszédos község védőnőjének jelezését, miszerint K. B.-t feltehetőleg bántalmazták, éheztek. A feljegyzés szerint a védőnő meglátogatta a családot, bántalmazásra utaló jeleket

nem talált a gyermek testén. Az anya a gyermek bántalmazását tagadta. A védőnő felhívta az anya figyelmét a lelki bántalmazás jelentőségére, továbbá arra, hogy a gyermek nevelése több türelmet igényel. A védőnő 12 percet tartózkodott a családnál.

Augusztus 22-én a védőnő ismét felkereste a családot, a gyermekeken bántalmazásra utaló nyomot nem látott. A látogatás ideje 7 perc volt. A lakás rendetlen, elhanyagolt, a konyha piszkos volt. A védőnő jelezte az anyának a rendszeres napirend betartásának fontosságát, figyelmeztette arra, hogy a lakást ne hanyagolja el.

Augusztus 26-án a védőnő elmondta a családgyógyászónak, hogy olyan jelzést kapott, hogy K. B.-t anyja és nevelőapja bántalmazza, a két gyermek között különbséget tesznek. A családgyógyászói feljegyzés szerint a gyermek bántalmazását sem a védőnő, sem a családgyógyászó nem tapasztalta.

A védőnő jelzésére a családgyógyászó szeptember 2-án felkereste a családot. Az anya a bántalmazást tagadta. A családgyógyászó felhívta az anya figyelmét arra, hogy milyen következményei lehetnek annak, ha a jelzés valós. Az anya elmondta, hogy augusztusban családi problémáik voltak férjével, ezért gyermekeivel együtt hosszabb időt töltött az édesanyjánál. A családgyógyászó megbeszélte az anyával, hogy a jövőben gyakrabban fogja őket látogatni.

Szeptember 8-án a védőnő feljegyezte, hogy egy helyi lakostól jelzést kapott arról, hogy a kislányt bántalmazták. A gyermek lábszárán apró foltokat látott, az anya szerint a gyermek sokszor elesett, a sérülést ez okozta. Az anya a gyermek bántalmazását tagadta.

Szeptember 12-én a védőnő és a családgyógyászó együtt kereste fel a családot. A védőnő levetkőztette a kislányt és megvizsgálta, a gyermek csuklója duzzadt volt, arcán foltok, fenékén tenyérynemok voltak. A védőnő arra kérte az anyát, hogy másnap vigye orvoshoz a gyermeket. Az anya elmondta, hogy az utóbbi időben férjével konfliktusai vannak, feszült, a gyermekekhez türelmetlen, elismerte a bántalmazást. A családgyógyászó és a védőnő javasolta, hogy kérjen szakorvosi segítséget, amelyre az anya ígéretet tett. Az anyának a háziorvos – a védőnő jelzésére – enyhe kedélyállapot javító gyógyszert írt fel, amelyet az anya orvosi kontroll mellett szedett.

Szeptember 13-án az anya orvosi vizsgálatra vitte a gyermeket, a röntgenfelvétel szerint a gyermeknek csonttörése nem volt. Az anya a bántalmazást ismét elismerte.

A szeptember 16-ai családlátogatáson a családgyógyászó kérésére az anya levetkőztette a gyermeket. A feljegyzés szerint a gyermekeken nem volt sérülés. A családgyógyászó felhívta az anya figyelmét arra, hogy ha a továbbiakban a gyermekeken bántalmazás nyomait látja, javaslatot tesz a gyermek családból való kiemelésére. Javasolta, ha a háziorvos által felírt gyógyszert nem tartja elég hatásosnak, kérje pszichiáter segítségét. Az anya közölte, hogy gyermekeivel egy hétre az édesanyjához utaznak. Az akkor kelt környezettanulmányban a családgyógyászó ismét rögzítette, hogy a gyermek kötődése az anyához a havi egy találkozással nem alakult ki. A családgyógyászó leírta azt is, hogy az anya elmondása szerint a gyermek visszahúzódó, nem barátkozik senkivel, kortársaival nem tud játszani. *„Az anyának még meg kell ismernie B.-t, szükségleteit, jelzéseit felismerni. Két kis-*

gyermekkel van otthon, ez hatalmas felelősséget jelent számára, sokszor nehezen tud kezelni bizonyos helyzeteket, ezeket folyamatosan tanulnia kell... Az anyát rendszeresen kell segíteni életvezetési tanácsokkal – nem volt arról tapasztalata, hogy milyen nevelési módszerek léteznek – tehetetlenségében több alkalommal a testi fenyegetést alkalmazza mindkét gyermeknél.”... Mivel az utóbbi időben a védőnő bántalmazásra utaló jeleket (karján, hátán kék foltok) tapasztalt, illetve erről személyesen is meggyőződtem, a kislány védelembe vételére teszek javaslatot.

Szeptember 26-án a családgyógyászó feljegyezte, hogy – megbeszélésük ellenére – az anya nem kereste fel a gyermekjóléti szolgálatnál.

Október 5-én a védőnő telefonon jelezte a családgyógyászónak, hogy a gyermekeken ismét bántalmazás nyomait tapasztalta.

Október 6-án a védőnő, október 10-én pedig a családgyógyászó írásban jelezte a jegyzőnek a gyermek bántalmazását. A háziorvos a jelzéssel egyetértett, kérte a jegyző intézkedését. A családgyógyászó kérte a gyermek védelembe vételét.

Október 7-én a családgyógyászó egy főiskolai hallgatóval és a gyámügyi előadóval felkereste a családot. A bántalmazást az anya tagadta. Állítása szerint K. B.-t a húga harapta meg. Az anyát tájékoztatták arról, hogy a gyermeket védelembe fogják venni. A családgyógyászó felkereste a nevelőapa szomszédban élő édesanyját, aki elmondta, hogy ritkán találkoznak, a gyermek bántalmazására utaló nyomokat nem látott.

Október 10-én a gyermek védelembe vétele tárgyában tárgyalást tartottak a polgármesteri hivatalban. A gyermek anyja és nevelőapja vállalta az együttműködést, az anya ígéretet tett arra, hogy pszichiátriai kezelésre megy.

Október 11-én a védőnő a következőket írta: *„A kislány jól van, barátságosabb, közlékenyebb, megmutatta az újonnan kapott játékeit, ügyesen bilizik. Az anya is kedvesebben bánik vele, ölébe vette, látogatásomkor éppen mesekönyvet olvasott neki. Bántalmazás nyomai nincsenek.”* A védőnő hét percet töltött a családnál.

A jegyző 2005. október 21-én kelt, határozatával a gyermeket védelembe vette.

Október 24-én a családgyógyászó feljegyezte, hogy az anyát több alkalommal kereste telefonon, sikertelenül. A védőnőt kérte, hogy menjen el a családhoz. A védőnő szerint a család életében pozitív változás állt be, az anya volt pszichiáternél. Az anya a kapott gyógyszer hatására aktívabb lett, a lakást rendbe tette, a gyermekekkel is nyugodtabb, a gyermek jól van. A védőnői látogatás ekkor 22 percig tartott.

November 1-jén a családgyógyászó feljegyezte, hogy a védőnő tájékoztatta arról, hogy K. B. október 31-én bántalmazás következtében elhunyt.

A jegyző a gyermek halála miatt a védelembe vételt 2005. november 25-én kelt határozatával megszüntette.

A megyei gyámhivatal a gyermek halálával kapcsolatban vizsgálta a családgyógyászó tevékenységét. A vizsgálat megállapította, hogy a családgyógyászó nem teljes körűen tárta fel a család életkörülményeit, viszonyait. K. B. átmeneti nevelésbe vétele megszüntetésére tett javaslata előtt a családgyógyászó az anya korábban született gyermekeiről nem kért információkat, így az anyáról kialakított kép nem lehetett teljes körű. A családgyógyászó

zásra vonatkozó dokumentáció vezetése megfelelő volt, a gondozási-nevelési tervek az elsődleges problémára reagáltak, amelyek nyomon követhetők és betarthatók voltak. A családgondozó azonban a gyermek bántalmazásának bizonyítottága után nem tette meg a szakmailag indokolt lépéseket. A megyei gyámhivatal vezetője szükségesnek tartotta, hogy munkatársai – a jelzőrendszer tagjainak bevonásával – esetmegbeszélés során tekintsek át a családgondozás folyamatát. A megyei gyámhivatal vezetője felhívta a figyelmet az eset tanulságai levonásának szükségességére, a további feladatellátás során azok alkalmazására.

A megyei főügyészség az anya és férje ellen különös kegyetlenséggel, 14 éven aluli személy sérelmére elkövetett emberölés büntette és más bűncselekmény elkövetése miatt vádat nyújtott be a megyei bíróságra. Az eljárás során az ügyész a védőnő munkáját is vizsgálta és a következőket állapította meg: *A védőnő 2005 áprilisától augusztusáig havi gyakorisággal látogatta a családot. A családnál alkalmanként 3-7 percet tartózkodott. A gyermek bántalmazására utaló jelzést követően a védőnő gyakrabban ment a családhoz, de mindig elfogadta az anya magyarázatát a sérülések eredetére vonatkozóan. A 2005. október 24-én kelt védőnői feljegyzés szerint a család életében pozitív változás állt be. Az orvosi vélemény szerint viszont a gyermek halálát megelőző 10-14. napon már súlyos sérüléseket szenvedett, jobb vállficama ekkor már megvolt, ellátatlan maradt, jobb könyöke több helyen darabosan törött volt, ezt a sérülést sem látták el. A gyermek ebben az időszakban már fájdalmakat élt át.*

■ III. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után illetékessé vált gyámhivatal eljárása

A jegyző tájékoztatása szerint a gyámhivatalhoz K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után a gyermek veszélyeztettségére utaló jelzés nem érkezett. A gyámhivatal a megyei rendőrkapitányság bünyügyi osztálya 2005. november 4-én értesítette K. B. haláláról. A gyámhivatal, 2005. november 4-én kelt határozatával a kisebbik gyermeket azonnali hatállyal gyermekotthonba helyezte. 2005. november 28-án a gyámhivatal keresetet nyújtott be a bíróságra a szülők szülői felügyeleti jogának megszüntetése tárgyában. A bíróság mindkét szülő szülői felügyeletét megszüntette.

Az érintett alkotmányos jogok

1) A gyermekek kiemelt védelemhez fűződő joga. *„A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjára, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.”* [Alkotmány 67. § (1)]

2) Az élethez és az emberi méltósághoz való jog. *„A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.* [Alkotmány 54. § (1)]

3) A lehető legmagasabb szintű testi, lelki egészséghez fűző-

dó jog. *„A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.”* [Alkotmány 70/D. § (1)]

A vizsgálat megállapításai

I. Az anya élet- és lakáskörülményei – házasságkötését követően – rendeződtek. A 2004 májusában született, hatodik gyermekét saját háztartásában nevelte. A családgondozó véleménye szerint az anya és férje alkalmasak voltak K. B. nevelésére is. A gyámhivatal az anya gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése tárgyában benyújtott kérelmét 2004 szeptemberében – nem vitatva, hogy körülményeit rendezte, a gyermek nevelésére alkalmasak – az anya és gyermek közötti kötődés hiányára, továbbá a két kisgyermek egyidejű gondozásának nehezségére hivatkozva utasította el.

Az anya 2005 januárjában ismét kérte K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetését. A gyámhivatal – a jogszabályoknak megfelelően – beszerezte a véleményeket, amelyek többsége javasolta a gyermek hazakerülését. A gyámhivatal a gyermek átmeneti nevelésbe vételét 2005 februárjában megszüntette. A határozat indokolása tartalmazta a nevelőszülő azon aggályát, hogy anya és gyermeke között nincs igazi érzelmi kötődés, a gyermek érdekében azt fokozatosan kellene kialakítani. Semmi nem utalt arra, hogy a gyermek és az anya közötti kötődés a 2004 szeptemberében született elutasító határozat után kialakult volna. Ezt és a nevelőszülő figyelemfelhívását a hatóság figyelmen kívül hagyta, döntését kizárólag azokra a véleményekre alapozta, amelyek az anya élet- és lakáskörülményeinek javulására, életvitelének megváltozására hivatkoztak. Az anya életkörülményeinek javulása tény és szükséges volt, de nem volt elegendő feltétele annak, hogy egy olyan, még a második életévét be sem töltött gyermeket, akit vér szerinti családja addig nem nevelt, fél éves kora óta nevelőcsaládban élt, minden átmenet nélkül a vér szerinti szülőhöz helyezzenek.

Tény volt az is, hogy az anya változtatott életkörülményein, szeretete volna K. B.-t nevelni, próbált vele kapcsolatot kialakítani. K. B. érzelmileg nevelőszüleihez kötődött. Az anya másik megyében élt, havi-kéthavi gyakorisággal egy órára látta gyermekét. Természetes, hogy igazi kötődés nem alakulhatott ki közöttük. Álláspontom szerint az anya-gyermek közötti érzelmi kötődés kialakításához szakmai segítségnyújtásra is szükség lett volna. A gyermekvédelmi központ munkatársa munkája során a gyermek nevelőszülőnél való nevelkedését kísérte figyelemmel, annak tapasztalatait rögzítette. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése előtt a gyámhivatalnak írt véleménye azonban semmitmondó, csak az anya életkörülményeire tért ki. A gyermekvédelmi központ a javaslat megtétele előtt nem vizsgálta, hogy a kisgyermek érzelmileg hogyan választható le a nevelőszülőről, érzelmi kötődése vér szerinti édesanyjához kialakult-e.

A gyermekvédelmi szakemberektől elvárható, hogy egy, a születése óta gyermekvédelmi gondoskodásban élő kisgyermek esetében különös figyelmet fordítsanak arra, hogy a gyermek vér szerinti családjába való hazakerülése minél zökkenőmentesebb legyen, a gyermek életében a lehető legkisebb törést okozza. A nevelőszülői tanácsadó jelentései szerint a gyermek a ne-

velőcsaládba beilleszkedett, szépen fejlődött, nevelőszüleihez kötődött. Az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetése előtt a gyermek nevelőanyja javasolta az anya-gyermek kapcsolat fokozatos kialakítását. Ezen javaslatot azonban a szakemberek figyelmen kívül hagyták. Az anyának szüksége lett volna arra, hogy gyermekét – esetleg a nevelőszülő segítségével – jobban megismerje, nevelésében, gondozásában még a nevelőcsaládnál részt vehessen. (Az anya és gyermek kapcsolattartása a gyermekvédelmi központban zajlott, ahol nem volt lehetőség arra, hogy az anya a gyermekét a megszokott környezetében lássa, a szokásos gondozási tevékenységekben etetés, fürdetés stb. részt vegyen.) A dokumentumok szerint az anya együttműködött a nevelőcsaláddal, a nevelőanya is jónak tartotta a gyermek hazakerülését, feltehetőleg segítette volna az anyát abban, hogy gyermekével szorosabb kapcsolatot alakítson ki. Természetesen utólag nehéz megítélni, hogy, ha K. B. átmeneti nevelésbe vételének megszüntetéséről akkor határozott volna a gyámhivatal, amikor az anya-gyermek közötti érzelmi kapcsolat már stabilan kialakult és a gyermek a nevelőcsaládról érzelmi törés nélkül, vagy kisebb érzelmi töréssel leválasztható, akkor a tragédia elkerülhető lett volna-e. Azt, hogy a másfél évig nevelőcsaládban nevelkedő gyermek átmenet és érzelmi kötődés nélkül került vér szerinti anyjához, feltehetőleg sem a gyermek, sem a – korábban pszichiátriai kezelés alatt álló – anya nem tudta fel dolgozni.

Megállapítottam, hogy a gyermek átmeneti nevelésbe vételének oly módon való megszüntetése, hogy a gyámhivatal csupán a vér szerinti szülő szándékát, továbbá életkörülményeit vizsgálta, de figyelmen kívül hagyta a gyermek nevelőszülőhöz való kötődését, illetve a vér szerinti anyához való kötődésének hiányát, visszasságot okozott a gyermeket az állam és a társadalom részéről megillető kiemelt védelemhez, továbbá a lehető legmagasabb szintű testi, lelki egészséghez fűződő jogával összefüggésben.

II. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után a védőnő és a családgondozó felvette a családdal a kapcsolatot. Kezdetben mindketten havi gyakorisággal látogatták a családot, tapasztalataikról minden esetben feljegyzést készítettek. A védőnő és a családgondozó megállapodtak abban, ha problémát észlelnek, jeleznek egymásnak.

A áprilisi, májusi és a júniusi feljegyzések tartalmazzák, hogy a gyermek nem akart anyjával kommunikálni, éjszakánként nyugtalan, testvéreire féltékeny, agresszív volt. A családgondozó feljegyezte, hogy a gyermek és az anya között nem alakult ki érzelmi kötődés. A védőnői látogatások néhány percesek, tanácsai általánosak voltak.

A szakemberektől elvárható lett volna, hogy az anya jelzései és személyes tapasztalataik alapján észleljék, hogy a családnak tényleges segísége van szüksége. A jelek szerint az anya nem értette meg, hogy nagyobbik gyermeke miért nem tudja őt elfogadni, miért agresszív testvérelével. Az anya – ahogyan azt a csa-

ládgondozó 2005. szeptember 16-án kelt feljegyzésében is rögzítette – nem tudott megbirkózni azzal a felelősséggel, hogy egyszerre két kisgyermeket kell gondoznia, nevelnie, nem ismerte a nevelési módszereket, tehetetlenségében testi fenyegetést alkalmazott. (Valójában a korábban született gyermekeivel az anyaság élményét nem élte át, azt először csak a 2004 májusában született gyermekével tapasztalta meg.) Ez a család nem havonta néhány perces látogatást, hanem a szakemberek részéről nagyobb odafigyelést, „tényleges” gondozást igényelt volna, akár napi kapcsolattal, az életvezetési tanácsok betartásának ellenőrzésével. Valószínűleg az anyának K. B.-hez való kötődése kialakításában, megerősítésében pszichológus segítségére is szüksége lett volna.

A gyermek bántalmazására utaló jelzést a védőnő 2005. augusztus 5-én kapta. A jelzés napján, majd egy hét múlva ismét meglátogatta a családot. Mindkét látogatás néhány percig tartott. A védőnő feljegyzései szerint a gyermekben nem voltak bántalmazás nyomai. A feljegyzés arról nem tesz említést, hogy ezt a védőnő „ránézésre” állapította-e meg, vagy a gyermeket le is vetkőztette.

A gyermek bántalmazására utaló jelzésről a védőnő csak a jelzést követő 11. napon tájékoztatta a családgondozót. A családgondozó ezután egy hét múlva kereste fel a családot, feljegyzése nem utal arra, hogy a gyermek testét megnézte volna.

Szeptember 8-án a védőnő, 12-én már a családgondozó is látott a gyermekben bántalmazási nyomokat. Az anya maga is elismerte a gyermek bántalmazását. Ezután közel egy hónap múlva kezdeményezte a védőnő és a családgondozó a gyermek védelembe vételét, arra csak a bántalmazására vonatkozó jelzést követő több mint két hónap múlva került sor. A gyermek a védelembe vétele utáni tizedik napon meghalt.

Megállapítottam, hogy a gyermek bántalmazására utaló jelzést követően a védőnői és családgondozói látogatások valamegyest gyakoribbá váltak. A védőnő azonban ezt követően is csak néhány percet tartózkodott a családnál, a családgondozói látogatások időtartamáról nincs feljegyzés.

A gyermek védelembe vétele után a családgondozó csak telefonon kereste a családot, kérésére a védőnő kereste fel őket, feljegyzése szerint problémát nem észlelt. Az orvos szakértői vélemény szerint viszont ekkor a gyermekben már olyan súlyos, ellátatlan, nagy fájdalmakat okozó sérülések voltak, amelyeket a szakembernek mindenképpen fel kellett volna ismernie. A védőnő ezen az utolsó látogatáson volt a leghosszabb ideig a családnál, a gyermeket azonban biztosan nem vetkőztette le, nem győződött meg arról, hogy bántalmazták-e.

Összességében megállapítottam, hogy K. B.- átmeneti nevelésbe vételének megszüntetése után családja nem kapta meg azt a szakmai segítséget, amely szükséges lett volna ahhoz, hogy vér szerinti családjába beilleszkedjen. A gyermek bántalmazására utaló jelzésre a szakemberek nem az elvárható módon reagáltak. A hatósági intézkedés (védelembe vétel) a problémát nem oldotta meg. Az előzőekben már kifejtettem hogy a családnak tényleges – nem csupán adminisztrált tanácsokra szorító – gondozásra lett volna szüksége. A gyermek bántalmazásának bizonyosodása után a szakemberek nem javasolták a gyermek családból való kiemelését, védelembe vétele mel-

lett döntöttek. Az anya által elismert, a védőnő és a családgondozó által tapasztalt, orvosi vizsgálattal is alátámasztott bántalmazása után azonban – ha a gyermek veszélyeztetettségét nem is találták olyan mértékűnek, hogy családból való kiemeléséről döntöttek volna – a segítő szakembereknek mindenképpen fokozottabban kellett volna a családdal foglalkoznia. A családgondozónak és a védőnőnek meg kellett volna győződnie arról, hogy a szülők tanácsait betartják-e, a gyermeket nem bántalmazzák-e. Ehhez a családot naponta kellett volna látogatniuk. Kérdés, hogy ez a napi szintű családgondozást a védőnő és a heti 20 órában foglalkoztatott családgondozó meg tudta volna valósítani.

Megállapítottam, hogy a védőnő és a családgondozó szakmai mulasztása önmagában alkalmas volt arra, hogy a gyermek élethez való jogával összefüggő visszásság kialakuljon.

Megállapítottam azt is, hogy a község illetékességi területén élő gyermekek kiemelt védelemhez való joga sérelmének közvetlen veszélyét keletkezteti, hogy a gyermekjóléti szolgáltatást heti húsz órában egy családgondozó látja el.

III. A gyermek anyjának lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalnak K. B. gyámügyi irata nem állt rendelkezésére. A Gyvt. szerint eljárásra az a gyámhivatal illetékes, amelynek területén a gyermek szülői felügyeletet gyakorló szülőjének a lakóhelye van. A Gyvt. rendelkezik arról is, hogy ha a szülői felügyeletet együttesen gyakorló szülők bejelentett lakása különböző illetékességi területen van, akkor a gyermek bejelentett lakóhelye szerinti gyámhivatal az illetékes. A gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetésekor az anya és az apa szülői felügyeleti joga feléledt. Akkor az apa és a gyermek lakóhelye azonos volt. Tehát a gyámhivatal a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetésére illetékes volt. A határozatban ez a gyámhivatal az anyát felszólította, hogy a gyermek bejelentéséről gondoskodjon, de annak teljesítését nem ellenőrizte. Miután az apa évek óta nem tartott kapcsolatot gyermekével nyilvánvaló volt, hogy feléledt szülői felügyeleti jogával nem kíván élni. A gyermek az anya gondozásába került, így a gyermek érdeke azt kívánta volna, hogy lakóhelye az anya lakóhelyével megegyező legyen, gyámügyi iratai a lakóhelye szerint illetékesé váló, tényleges tartózkodási helye közelében lévő gyámhivatal birtokában legyen. Az iratokból nem derült ki, hogy az anya bejelentette-e a gyermeket saját lakóhelyére. A gyámhivatal akkor járt volna el helyesen, ha meggyőződött volna arról, hogy a gyermeket az anya saját lakóhelyére bejelentette, és ennek megtörténte után az iratokat megküldte volna a másik gyámhivatalnak.

Megállapítottam, hogy a gyermek átmeneti nevelésbe vételét megszüntető gyámhivatal visszásságot okozott a jogállamiságból eredő

jogbiztonság követelményével azzal, hogy nem ellenőrizte a gyermek lakóhely változása bejelentésének megtörténte, és elmulasztotta a gyámügyi iratoknak az illetékes gyámhivatalhoz való áttételét is.

Az anya lakóhelye szerint illetékes gyámhivatalnak a bekövetkezett tragédia előtt nem volt tudomása a gyermek veszélyeztetettségéről. Gyámügyi iratok nem álltak a rendelkezésre, a gyermek bántalmazását senki nem jelezte. A halálesetről való értesülése után a gyámhivatal azonnal intézkedett a kisebb gyermek ideiglenes hatályú elhelyezéséről, keresetet nyújtott be a szülők szülői felügyeleti jogának megszüntetés tárgyában.

Az anya lakóhelye szerint illetékes gyámhivatal eljárása a jogszabályoknak megfelelt, eljárásának vizsgálata során alkotmányos joggal összefüggő visszásságot nem tártam fel.

A vizsgálatom során feltárt alkotmányos jogokkal összefüggő visszásságok jövőbeli elkerülése érdekében az Obtv. 21. § (1) bekezdésben kapott felhatalmazásom alapján *kezdeményezem:*

– Az anya lakóhelye szerinti község képviselő-testületénél, hogy fontolja meg annak lehetőségét/szükségességét, hogy a településen heti 40 órában dolgozó családgondozót alkalmazzon.

– Az anya lakóhelye szerinti község jegyzőjénél, hogy fontolja meg a családgondozó és a védőnő fegyelmi felelősségre vonásának szükségességét.

– A gyermek átmeneti nevelésbe vételét megszüntető gyámhivatal vezetőjénél, továbbá a megyei gyermekvédelmi központ igazgatójánál, hogy a jövőben az átmeneti nevelésbe vétel megszüntetése előtt ne csak a szülők anyagi helyzetét és életkörülményeit, hanem a gyermek vér szerinti szüleikhez való viszonyulását, vér szerinti családba való beilleszkedésének lehetőségét is vizsgálják, szükség esetén biztosítsák a vér szerinti szülőnek a nevelőcsaládnál élő gyermek gondozásában való részvételét és annak tapasztalatait is használják fel döntésük meghozatalakor.

– A gyermek átmeneti nevelésbe vételét megszüntető gyámhivatal gyámhivatal vezetőjénél, hogy a jövőben a gyermek átmeneti nevelésbe vételének megszüntetésekor – határidő tűzéssel – ellenőrizze, hogy a gyermek lakcím változása bejelentéséről a szülői felügyeletet gyakorló szülő gondoskodott-e illetékességváltás esetén az iratanyagot a társhatósághoz tegye át.

Takács Albert